

Results. Studying of the trends in naming typical for the works of modern literature on the whole and for some writers' creative work in accordance with the collected material. The main trends of naming in the modern literature works are the author's ambition to find an original form and concealing the content. It is shown in the partial or complete loss of the connection between the title and the text, tend to dialogueness, trying to set a contact with a reader from the first word, emphasizing the internal text connections with the other texts of fiction literature, namely intertextuality. The naming trends typical for some distinctive writers have been defined

Originality. The article deals with the main trends in the nomination of modern literature works and defines the intertextual connections of the modern and classical works.

Conclusion. The title of the modern fiction text follows general rules of title creating, but it also has some distinguishing peculiarities. It allows to define the main trends in nomination the works of modern literature: 1) the author's ambition to find an original form and concealing the content, 2) it is shown in the partial or complete loss of the connection between the title and the text, tend to dialogueness, trying to set a contact with a reader from the first word, 3) emphasizing the internal text connections with the other texts of fiction literature, namely intertextuality. Besides, certain trends in nomination can be defined in the creative work of some writers. The problem of title functioning in the modern literature is not limited with represented issues. The contrastive analyses of the titles in the diachronic sense and the conceptual analyses of the titles can be interesting aspects in the prospect.

Key words: the titles of modern literature works; trends; nominations; text; dialogueness; intertextuality; allusion; proper nouns.

Надійшла до редакції 29.10.2015

Прийнято до друку 24.11.2015

УДК 811. 161. 2'42

ДМИТРЕНКО Яна Миколаївна,
аспірант кафедри української мови Харківського
національного педагогічного університету
ім. Г. С. Сковороди
e-mail: popova_yasya@mail.ua

ПСИХОЛОГІЗМ АВТОРА ЯК СКЛАДНИК ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти виявлення психологічних особливостей автора в процесі аналізу художнього тексту (за системою, запропонованою В. Беляніним). Окреслено етапи формування творчої особистості, визначено місце творчості в житті людини. Прокоментовано зв'язок художнього текстотворення з психологічними характеристиками письменника. Особливу увагу приділено чинникам декодування авторської інтенції як складника критичного прочитання літературного твору.

Ключові слова: автор, психологізм, інтенція, художня мова, читач.

Постановка проблеми. Дискусійне поняття психологізм має різне наукове трактування, адже осмислення цього явища в мовознавстві можливе на таких рівнях: автор, читач, текст. У дослідженні літературного твору зазвичай враховують ці рівні, тому на їхній основі твориться комплексний характер критичного погляду на художній текст. Особливе місце з усіх можливих розумінь психологізму належить такому аспекту, як психологія автора. Адже письменницька візія буття – це не лише твір як результат, а й набагато більше – включно з передумовами написання тексту, актом творення й перспективами читацької рецепції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому дискурсі явище авторського психологізму було окреслено в численних працях мовознавців і

літературознавців. Залучення біографічного методу в літературознавстві має певне місце в розвідках таких дослідників, як М. Арнаудов, М. Гершензон, Б. Грифцов, С. Михида, Р. Піхманець, Ш. О. Сент-Бев, І. Скляр, І. Страхов, Н. Тамарченко, Р. Уоррен.

У вітчизняному мовознавстві це питання вперше було розглянуто в працях О. Потебні; зокрема вченим було встановлено зв'язок мови й мислення, закладено підґрунтя до усвідомлення авторської художньої творчості як інтелектуальної й вербальної діяльності. Продовжувачем ідей Потебні став Д. Овсянико-Куликовський, який досліджував творення художніх образів як психічний процес, що відбувається у свідомості письменника. Подальші розвідки в цій галузі були присвячені особистості автора як мовної й мистецької особистості (А. Горнфельд, П. Якобсон, М. Бахтін, В. Белянін, В. Виноградов, А. Шмельов та ін.).

Мета статті. Художній текст як особистісне вираження лінгвокреативної діяльності письменника – окремий розділ дослідження в мовознавстві. До цього часу актуальним залишається питання щодо того, чи можливо зрозуміти позицію автора через її мовну репрезентацію й окреслити роль процесів текстотворення в дослідженні художньої мови. У визначенні місця автора та його «присутності» в тексті науковці не мають одностайної думки, що зумовлює дослідження шляхів відображення психології автора на рівні творення й прочитання художнього тексту. Реалізація цієї мети можлива при вирішенні таких завдань: окреслення проблеми щодо «наявності» автора в художньому тексті, аналіз індивідуального творчого процесу та виявлення психологічного портрету письменника у власному тексті.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі у філологічних дослідженнях існує два основні погляди на взаємозв'язок митця і його тексту. Якщо ми розглядаємо лише текст, без додаткового вивчення інформації про автора, умов написання цього твору тощо, то це один погляд. Інший спосіб дослідження тексту включає біографічні відомості про письменника, передумови написання твору, літературну традицію; у цьому разі прочитання тексту стає ширшим й має додаткове смислове навантаження.

Наприклад, Брукс зазначає, що при дослідженні тексту не варто перейматися психологією автора, його біографією або ж реакцією читача. Важливим постає те, що сказав автор і що наявне в тексті, а не те, що він хотів сказати. І для цього дослідник звертається не до широкого кола читачів, а до ідеального читача, якого цікавить, як побудований текст [1, с. 1367]. На думку науковця, дослідження має спиратися на те, з чого складається текст, які засоби в ньому втілені і як результат – наше розуміння їх, адже в іншому разі кількість припущень стосовно бажань та емоцій автора може бути безкінечною. «Я сказав те що сказав» – ось єдина відповідь художника на питання про те, що він хотів сказати своїм твором. І перевірити себе він не може інакше, як знову повторити тими ж самими словами весь свій роман» [2, с. 70].

Тобто текст постає перед нами як предмет дослідження, що не має додаткових смислів, які стосуються особистості письменника. Але при цьому закономірний той факт, що ми обмежуємо себе в знайомстві з життям і поглядами талановитої особистості, адже така комунікація не менш цікава, ніж занурення у світ безпосереднього тексту. Або ж, як зазначає С. Михида, що «антиавторські» тенденції <...> мають виразну дегуманізаційну спрямованість» [3, с. 58].

Інший підхід передбачає дослідження художнього тексту із залученням авторських інтенцій та актів творення. Літературний текст – це проекція роздумів, переживань, досвіду окремої людини. Академік В. Виноградов, аналізуючи питання авторського стилю, зазначає: «У художньому творі можуть і навіть повинні відобразитися сліди історичної своєрідності життя автора, своєрідності його біографії, стиль його поведінки, його світобачення» [4, с. 35]. Письменник може заперечувати реалії світу, у якому він живе, створити образ абсолютно протилежної йому особистості, заперечувати власні погляди, але все одно він розкриє те, що його хвилює, що його характеризує, і буде спиратися на наявні традиції.

У науковій праці «Психологія художньої творчості» П. Якобсон детально вивчає акт творчості письменника з позиції закономірності цього явища [5]. Процес творення для митця – це окрема діяльність у його житті, основними складниками якого є задум, натхнення, досвід, передумови написання, пошук форми вираження, очікуваний результат і сам процес.

Стосовно самого процесу творення можна сказати, що істинний текст залишається лише в задумі письменника, існує у своєму творці, хоча його інтенції при цьому мають інший зовнішній вияв [6, с. 10]. Те, що бачить читач, то лише вдосконалена версія того, що зміг створити автор, але не той ідеал, який існує в його задумі. Як зазначає Д. Овсяннико-Куликовський, «письменник, коли творить, менш за все думає про передавання своєї думки іншим: він занурений у внутрішній процес створення цієї думки» [7, с. 19].

Літературний текст як результат роботи письменника містить у собі інформацію про свого творця. Психологічні особливості автора можна простежити на різних рівнях тексту. Етапи такого дослідження були запропоновані В. Беляніним:

1. Місце письменника виявляється на рівні визначення *теми* твору. Будь-яку тему, яку розглядає письменник, можна схарактеризувати як можливість осмислити ті явища та переживання, що його хвилюють [8, с. 20].

2. Індивідуальність письменника виражена в *проблемі*, яку обирає він для зображення у своєму тексті, адже формулювання проблематики створює специфіку художнього тексту [8, с. 20].

3. Однією з основних позицій у розкритті авторського бачення постає *ідея* літературного тексту. Суб'єктивність зображуваної реальності буде створювати додатковий авторський ракурс у прочитанні такого тексту. Саме ідейний план постає як особлива психологічно насажена площина в художньому творі [8, с. 20].

4. Основними «діячами» творення вищезазначених площин постають *характери* літературного тексту, тобто залучення до художнього тексту таких персонажів, які через вчинки та роздуми створюють потрібну ідейну атмосферу. Зображення характерів у тексті, зазвичай, збігається з поглядами самого автора, з його розрізненням позитивного й негативного, справедливості та іншого [8, с. 20-21].

5. Особливості авторського психологізму можна виявити в структурі, композиції, сюжеті художнього тексту. Послідовність подій і колізій, яку обирає автор для впливу на читача, має велике значення для сприймання твору. Психологічний ефект від послідовного чи хаотичного розгортання сюжету може бути абсолютно різним. Напруга, яку передає заплутаний сюжет або інтроверсійний текст, дуже часто стає одним з основних засобів, що утримують увагу читача і в результаті можуть здивувати [8, с. 22].

6. Особливе місце в будь-якому тексті належить *мові*. Через мовне вираження художній текст набуває особливого звучання та увиразнюється низкою прийомів, завдяки яким і набуває своєї неповторності. Використання в художньому тексті певних засобів, наприклад застарілої лексики, має не лише семантичне значення, але й слугує ідейно-тематичному задуму тексту [8, с. 22]. Письменник у роботі над текстом зосереджує свою увагу не лише на композиції та елементах зв'язку в ній, але й на «пошуках засобів виразності, які з необхідною експресією зможуть відтворити окремі моменти, епізоди, сцени» [5, с. 24].

Для письменника слово постає одразу допомогою і проблемою в процесі творення художнього тексту. Свого часу О. Потєбня говорив, що «за допомогою слова не можна передати іншому свої думки, а можна тільки пробудити його власну, так і в мистецтві кожен випадок розуміння художнього образу є випадок відтворення цього образу і створення значення» [9, с. 233]. У процесі творення тексту автор здійснює пошук слова, образу, форми. Адже «не той володіє формою, хто легко знаходить відповідне вираження, але той, хто знає йому ціну і не може з легким серцем обійтися без нього» [10, с. 28].

7. Завершальну комплексну характеристику вміщує в собі поняття *стиль*. Стиль письменника – це «сукупність основних елементів, незмінно наявних у творах конкретного автора в певний період його творчості або розповсюджених на всю його творчу діяльність у

цілому» [11, с. 455-456]. Формування індивідуального стилю зумовлене факторами впливу на письменника (період життя особистості, умови перебування, попередній літературний та життєвий досвід), а також завдання, які перед собою він ставить.

Така багаторівнева парадигма дозволяє зрозуміти вияв автора у своєму тексті від більш загальних площин (таких, як тема, проблема, ідея) до їх реалізації на рівні слова чи художнього прийому.

Висновки. Отже, творча манера письменника як комплекс етапів формування його поглядів та прагнень завдяки формальному вираженню становить значне місце в роботі над художнім текстом. Дослідження етапів становлення особистості автора та його роботи над текстом уможливує нові уявлення й бачення цього твору. Урахування акту текстотворення як психологічного процесу, спрямованого на втілення авторських інтенцій, відкриває нові аспекти для вивчення психологізму як категорії лінгвопоетики.

Список використаної літератури

1. Brooks Cleanth. "The Formalist Critic." Norton Anthology of Theory and Criticism. Ed. Vincent Leitch. / Cleanth Brooks. – New York : Norton, 2001. – С.1366-1371.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – Ростов н/Д : Феникс, 1998. – 480 с.
3. Михида С. П. Мегатекст і особистість письменника / С. П. Михида // Вісник ЖДУ ім. Івана Франка. – 2006. – № 26. – С. 58-62.
4. Виноградов В. В. Проблема авторства и теория стилів / В. В. Виноградов. – М. : Государственное издательство художественной литературы, 1961. – 614 с.
5. Якобсон П. М. Психология художественного творчества / П. М. Якобсон. – М. : Знание, 1971. – 48 с.
6. Гершензон М. Видение поэта / М. Гершензон. – М. : 2-я Тип.-Лит.М.Г.С.Н.Х., 1919. – 70 с.
7. Овсянко-Куликовский Д. Н. Язык и искусство / Д. Н. Овсянко-Куликовский // Русская библиотека. – 1895. – № 8. – 71 с.
8. Белянин В. П. Психолінгвістическіе аспекты художественного текста / В. П. Белянин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 120 с.
9. Потебня А. А. Психология поэтического и прозаического мышления // А. А. Потебня. Слово и миф. – М., 1989. – С. 201-235.
10. Горнфельд А. Г. Муки слова: статьи о художественном слове / А. Г. Горнфельд. – Л.-М. : Государственное издат., 1927. – 224 с.
11. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1969. – 608 с.

Refereces

1. Brooks, C. (2001). *The Formalist Critic. Norton Anthology of Theory and Criticism*. New York.
2. Vygotskiy, L. S. (1998). *Psychology of art*. Rostov-on-Don. (in Russ).
3. Mykhyda, S. P. (2006). Megatext and author's personality. *Visnyk ChNU of I. Franka*, 26, 58-62 (in Ukr).
4. Vinogradov, V. V. (1961). *Problem of the authorship and the theory of styles*. Moscow (in Russ).
5. Yakobson, P. M. (1971). *Psychology of the artistic creation*. Moscow (in Russ).
6. Gershenzon, M. (1919). *Author's specter*. Moscow (in Russ).
7. Ovsyaniko-Kulikovskiy, D. N. (1895). Language and Art. *Russian library*, 8, 71 (in Russ).
8. Belyanin, V. P. (1988). *Psycholinguistics aspects of the literary text*. Moscow (in Russ).
9. Potebnya, A. A. (1989). *The psychology of poetic and prose thinking*. Moscow (in Russ).
10. Gornfeld, A. G. (1927). *Agony of the word: articles about literary word*. Moscow (in Russ).
11. Akhmanova, O. S. (1969). *The vocabulary of the linguistic terminology*. Moscow (in Russ).

DMYTRENKO Jana Mykolayivna,

Postgraduate Student at the Department of Ukrainian language,
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
e-mail: popova_yasya@mail.ua

AUTHOR'S PSYCHOLOGISM AS A COMPONENT OF THE LITERARY TEXT CREATION

Abstract. Introduction. *The conception of the author's psychologism has been researched by many specialists of literature and language study. In scientific works this problem was explored as the aspect of literary text creation, as the design of the author's intention in the text and as the understanding of the text without any author's biographical facts. Considering that the psychologism as the component of the literary text creation hasn't gotten systematical studying in linguistic yet, this research doesn't lose its actuality and determine to the interesting observations of the*

Results. *Explorations of the text in the channel of "non-author's" traditions, in our view, have limited character of studying. Engaging author's factors, the text becomes intense with the additional*

informative capacity and promotes deeper communication level between the writer and the reader. One of the variant of such understanding is the finding of the facts and suppositions of the text writing, due to introducing some additional information about the person of creation, the recipient can see the author's position in his work.

During the work with the text itself the author's psychology could be found out on different levels: selecting the topic, the problem, the ideas and realization of them through the persons' characters in the text and opening the composition, subject, structure. The main mechanism of the author's ideas incarnation becomes the language of the literary text, because, with a help of the language expressing means the writer makes the influence on the reader. The complex of these levels is in the root of such concept as the individual style, which builds the ability to study the writer's literary work as a unique and unrepeated phenomenon.

Conclusion. *Researching of author's personal psychological speciality promotes deeper decoding of the text, helps to find some implied senses (subtext) in researching of the literary work. Realization of the psychologically intensed moments in the act of creation and in the resultative determination (in the text) gives the opportunity to study the language on the literary work on the other scientific principles.*

Key words: *author; psychology; intention; artistic language; reader.*

Надійшла до редакції 19.11.2015

Прийнято до друку 14.12.2015

УДК 811.11.81.42

ХАЦЕР Ганна Олексіївна,
кандидат філологічних наук, доцент
Економіко-правничого коледжу Запорізького
державного університету
e-mail: vinkr75@mail.ru

АНГЛОМОВНИЙ МИТНИЙ ДИСКУРС: КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті в рамках загального визначення поняття дискурсу узагальнено специфічні риси митного дискурсу, його структуру, ознаки, учасників, а також окреслені головні дискурсивні ситуації та засоби їх реалізації. Визначено головне призначення цього типу комунікації. Описаний комунікативний акт при здійсненні митного контролю. Проаналізовано три види комунікатату. Визначено, що головним мовним засобом для вираження цілей митної комунікації є текст митної декларації. Розкрито зв'язок вибору типу комунікації та стратегії поведінки з видом дискурсивної ситуації.

Ключові слова: *дискурс, митний дискурс, текст, комунікативний акт, дискурсивна ситуація, митна декларація, митна комунікація, стратегія поведінки.*

Постановка проблеми. За останні роки відбувся значний розвиток економіки країн світу. Криза, яку переживає Україна, не впливає на загальну політику взаємовідносин із провідними країнами Європи та Сполученими Штатами Америки, особливо це стосується митної справи. Вона є складником економіки в цілому, але має специфічні характеристики та власну структуру, тому доцільним є виокремити митний дискурс зі складу більш глобального економічного дискурсу. Розуміння митного дискурсу сприяє розвитку та зміцненню компетенцій, що дозволяють налагодити процес іншомовної комунікації з іншими культурними середовищами (у нашому випадку із англомовними). У межах митного дискурсу формуються нові службово-виробничі, соціальні та митно-правові відносини. Вивчення їх особливостей дозволяє розширити межі дослідження текстів фахового спрямування під кутом взаємодії політичних, економічних та філологічних наук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питання розвитку та виокремлення нових видів дискурсу займає одне з провідних місць у філології. Найбільш